

В. В. Узунов,
к. е. н., доцент, ректор, Університет економіки та управління

РЕАЛІЗАЦІЯ ПІДХОДІВ ДО ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНІВ

V. Uzunov,
Ph.D., Associate Professor, Rector, University of Economics and Management

REALIZATION OF FORMING OF MECHANISMS OF STATE ADMINISTRATION BY DEVELOPMENT OF REGIONS' INNOVATIVE POTENTIAL

Розглянуто основні підходи до формування механізмів державного управління розвитком інноваційного потенціалу регіонів. Досліджено чинники інноваційного розвитку економіки регіону. Запропоновано інструменти реалізації регіональної політики. Визначено організаційні механізми, що сприяють інноваційному розвитку. Обґрунтовано методику, що включає бальну оцінку показників, коефіцієнтів, інтегральну оцінку інноваційних ресурсів.

Basic approaches are considered to forming of mechanisms of state administration by development of innovative potential of regions. The factors of innovative development of economy of region are investigational. The instruments of realization of regional politics are offered. Organizational mechanisms that carry out an assistance to innovative development are certain. Methodology, that includes the ball estimation of indexes, coefficients, integral estimation of innovative resources, is reasonable.

Ключові слова: механізм державного управління, інновації, інноваційний потенціал регіону, регіональна інноваційна політика, регіон, інноваційна політика, інноваційний потенціал, технологічні парки, кластер, підприємницька зона.

Key words: mechanism of state administration, innovation, innovative potential of region, regional innovative politics, region, innovative politics, innovative potential, technological park, cluster, enterprise zone.

ВСТУП

Інноваційний потенціал соціально-економічного розвитку регіону припускає створення соціальних умов для інституціоналізації інновацій, впровадження інноваційних практик, створення соціальних механізмів, спрямованих на стимулювання інноваційної діяльності, розширення можливостей суб'єктів до розвитку інноваційних видів діяльності.

Комплексний підхід до оцінки інноваційного потенціалу пов'язаний з обґрунтуванням системних характеристик та критеріїв стійкого соціально-економічного розвитку регіону. У зв'язку з цим необхідно відмітити, що вибір найбільш ефективної моделі вимагає обліку складної сукупності як зовнішніх, так і внутрішніх умов та чинників. Досягнення стійкості соціально-економічного розвитку регіону та якісної організації розвитку інноваційного потенціалу неможливі без ефективною системи державного управління розробкою і впровадженням інновацій, без впровадження нових форм та методів соціального управління, а, відповідно, і соціально-технологічного забезпечення.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою статті є розгляд основних підходів до формування механізмів державного управління розвитком інноваційного потенціалу регіонів з метою вдосконалення держав-

ної інноваційної політики. Дослідження побудовано на системному підході, а також сукупності методів, які забезпечують реалізацію такого підходу, а саме: аналізу, синтезу та логічного узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Значний вплив на розвиток інноваційного процесу як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях здійснюють державні органи влади. Роль держави в стимулюванні інновацій в економіці регіону полягає в наступному: формування ринку (стимулювання попиту, конкурентне середовище); регулювання ринку (створення конкурентних переваг певним виробникам по пріоритетних напрямках); підтримка процесів становлення правил і норм, що виступають умовою розвитку інноваційного підприємництва.

Визначальними чинниками інноваційного розвитку економіки регіону є:

- ринкова кон'юнктура і конкуренція (на внутрішньому і зовнішньому ринках);
- середовище (законодавча і нормативна база, політична стабільність);
- кадри (підприємці, менеджери, фахівці, вчені, чиновники, політики);

— ресурси (науково-технічні і технологічні, виробничі, фінансові);

— інфраструктура [1, с. 69].

Регіональні органи управління повинні задіяти увесь арсенал засобів по зваженому регулюванню інноваційних процесів. У зв'язку з цим, основне завдання регіональної політики — забезпечити концентрацію ресурсів на пріоритетних напрямках, створити умови для міжрегіональної кооперації і стратегічного партнерства влади, бізнесу і громадських інститутів в рамках інноваційної моделі розвитку. Тому, у рамках адміністративно-правового забезпечення науково-технічного і інноваційного розвитку регіону, головним є формування інституціональних і законодавчих умов підтримки і стимулювання інвесторів, інноваційних підприємств, в здійсненні інституціональних перетворень. У даному випадку інструментами реалізації регіональної політики повинні виступати:

— адміністративно-управлінські;

— засоби стримування розміщення нових підприємств в перенаселених районах;

— просторовий розподіл економічної діяльності держави;

— фінансове стимулювання компаній (у вигляді дотації на певні суми інвестицій, кредити, фінансові пільги, субсидії у зв'язку із створенням робочих місць і тому подібне);

— організація фізичних інфраструктур і "м'які" заходи стимулювання розвитку (створення сприятливого бізнес-середовища, підтримка інформаційних мереж, консалтингової діяльності, освіти, наукових досліджень і технічних розробок).

Говорячи про забезпечення стійкого розвитку інноваційного середовища необхідно відмітити, що важливим елементом є формування розгалуженої інноваційної інфраструктури. Під інноваційною інфраструктурою розуміється сукупність усіх систем, що забезпечують доступ до різноманітних ресурсів і продукують різні послуги суб'єктам інноваційної діяльності.

Зазвичай виділяються наступні види інноваційної інфраструктури [2, с. 89]:

— фінансова — різні типи фондів (бюджетні, венчурні, страхові, інвестиційні), а також інші фінансові інститути такі, як фондовий ринок, особливо в частині високотехнологічних компаній;

— виробничо-технологічна (чи матеріальна) — технопарки, інноваційно-технологічні центри, бізнес-інкубатори, центри трансферу технологій і тому подібне;

— інформаційна — власне бази даних і знань і центри доступу, а також аналітичні, статистичні, інформаційні і інші центри (або організації, що надають послуги);

— кадрова — освітні установи з підготовки і перепідготовки кадрів в області наукового і інноваційного менеджменту, технологічного аудиту, маркетингу і так далі;

— експертно-консалтингова — організації, зайняті наданням послуг з проблем інтелектуальної власності, стандартизації, сертифікації, а також центри консалтингу, як загального, так і спеціалізовані в окремих сферах (фінансів, інвестицій, маркетингу, управління і т. ін.).

У багатьох країнах існують різні організаційні механізми, що здійснюють сприяння інноваційному розвитку:

1. Центри підприємництва — успішно розвиваються завдяки тому, що в них кооперується ряд функцій малих підприємств, від реалізації яких залежить стійкість становлення нового бізнесу.

Технологічні парки — структури, що зазвичай створюються на базі вищих навчальних закладів з метою використання наукового потенціалу ВНЗ і комерціалізації розроблених технологій.

Технологічні (інноваційно-технологічні) центри, які створюються на базі науково-дослідних інститутів і центрів. Цілі

цих структур ідентичні цілям технопарків з тією різницею, що в інноваційно-технологічних центрах переважає спрямованість на комерціалізацію і трансфер технологій не стільки малим підприємствам, скільки корпораціям, здатним реалізувати ці технології.

2. Коучинг-центри з розвитку венчурного підприємництва.

3. Кластери. Розглядаючи суть кластера як скупчення однотипних об'єктів, автори спираються на основні положення М. Портеру про вплив кластерів на конкурентоздатність організації. На цій основі можна виділити однорідні і пов'язані один з одним фірми, розташовані на відносно невеликій території у рамках одного регіону. Кластер дає можливість розвитку усім структурам, що входять до нього.

4. Підприємницькі зони. Підприємницькі зони сприяють інноваційному розвитку підприємництва в депресивних районах шляхом надання більшої свободи діяльності і значних фінансових пільг. Вони стали важливими центрами регіонального розвитку, заснованого на трьох "Д": дерегламентації, дефіскалізації і дебюрократизації. Для отримання статусу підприємницької зони район, що виділяється для цих цілей, повинен відповідати ряду вимог, найбільш істотними з яких наступні: більшість жителів цього регіону повинна мати особистий або сімейний дохід нижче середнього доходу жителів даного регіону або усієї країни; рівень безробіття в цьому районі повинен значно перевищувати рівень безробіття по усьому місту або усій країні [3, с. 53].

Здатність до створення і практичного використання інновацій стає необхідною умовою досягнення якісного економічного зростання, науково-технічного і громадського прогресу та розвитку інноваційного потенціалу регіонів.

Інноваційний потенціал регіону, що розглядається як системоутворюючий елемент забезпечення динаміки стійкого соціально-економічного розвитку, нерозривно пов'язаний із створенням умов для інноваційної активності, формуванням інновацій, підвищенням рівня сприйнятливості, ступені готовності до інноваційних змін, з трансформацією домінуючих моделей економічної поведінки та взаємодії суб'єктів інноваційного процесу.

Традиційно в системі державного управління інноваціями виділяють підсистему (суб'єкт управління), що управляє, і керовану підсистему (об'єкт управління) підсистеми. Суб'єктом виступають ключові чинники інноваційної діяльності, що мають власний капітал і здійснюють цілеспрямований вплив на об'єкт управління. Об'єктом управління є інновації, інноваційний процес, соціально-економічні відносини.

У контексті стійкого соціально-економічного розвитку регіону особливе значення має функція прогнозування, яка полягає в розробці стратегічного бачення, перспектив зміни стану інноваційного потенціалу в цілому та його структурних елементів.

Не менш значимою з функцій являється функція планування, спрямована на формування системної послідовності дій в інноваційному процесі, спрямованих на досягнення результативних показників реалізації інновацій в конкретних соціальних координатах і тимчасовому діапазоні.

Будь-який інноваційний процес вимагає стратегічного планування, при цьому вже на стадії планування важливо оцінити соціальні наслідки та ризики, планувати не лише дії, спрямовані на реалізацію прийнятих рішень з досягнення стратегічного вибору, але і визначати дії зі зниження ризиків, нових викликів та загроз.

У той же час, необхідно підкреслити, що планування інноваційної діяльності має ряд ключових особливостей, відмінних рис, пов'язаних з самим об'єктом управління — інноваційним процесом, невластивим або у меншій мірі характерних для інших сфер. По-перше, це більший рівень невизначеності та ризикованості, який обумовлений самою

природою інновацій. По-друге, низький рівень уніфікації та можливостей стандартизації.

Розвиток інноваційної діяльності на макрорівні відбувається через розвиток ефективних регіональних інноваційних систем, які створюють сприятливі умови для реалізації інноваційного потенціалу територій і формують "точки зростання" національної економіки в цілому і регіональної економіки зокрема. На рівні регіону надання адресної допомоги освітнім закладам та підприємницьким структурам щодо активізації інноваційної діяльності стикається з перешкодами, пов'язаними з відсутністю достатніх повноважень органів місцевого самоврядування та державного управління щодо формування цільових фондів інноваційного спрямування, надання кредитних, податкових та митних преференцій щодо розробки перспективних інноваційних проєктів.

Фактори мікрорівня виявляються через реалізацію конкретного інноваційного проєкту. На цьому рівні важливі скоординованість та ефективність взаємодії усіх учасників проєкту з метою досягнення головної мети — виведення інновації на ринок. Необхідний постійний моніторинг реалізації проєкту, що дозволяє виявляти "вузькі місця" і вчасно усувати помилки, щоб уникнути кумулятивного наростання незапланованих витрат. Фактори мікрорівня є внутрішньофірмовими умовами щодо спрямування частини прибуткових надходжень на розробку інноваційних технологій, створення системи стимулювання інноваційної діяльності інженерних працівників, розвитку інфраструктури науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт на підприємстві.

Таким чином, умови та фактори реалізації інноваційного потенціалу регіону є "похідними" від взаємодії регіонального інноваційного потенціалу з мікроекономічними, макроекономічними та глобальними умовами і факторами. В аналіз умов реалізації інноваційного потенціалу регіону включається низка глобальних факторів.

За складом інфраструктури інноваційної діяльності варто виділити такі фактори: виробничо-технологічні (інноваційні технологічні центри та технопарки; інноваційно-промислові комплекси; технологічні кластери; технолого-впроваджувальні зони; центри колективного користування високотехнологічним обладнанням); фінансові (бюджетні засоби; бюджетні та позабюджетні фонди технологічного розвитку; венчурні фонди; посівні та стартові фонди; гарантійні структури та фонди); інформаційно-консалтингові (державна система науково-технічної інформації; ресурси підтримки малого бізнесу; регіональні інформаційні мережі; Інтернет; центри трансферу технологій; консалтинг у сфері економіки та фінансів; технологічний консалтинг; маркетинговий консалтинг; консалтинг у сфері зовнішньоекономічної діяльності); кадрове забезпечення (підвищення кваліфікації персоналу у сфері інновацій; підготовка спеціалістів у сфері технологічного та наукового менеджменту).

За інструментами регулювання розрізняють такі фактори становлення інноваційного потенціалу:

- оподаткування;
- фінансово-кредитне регулювання;
- цінове регулювання [4, с. 22].

Виходячи з наявних завдань, що стоять перед системою державного управління регіональним інноваційним розвитком та враховуючи необхідність обґрунтування адекватного концептуального підходу вважаємо найбільш прийнятним наступне визначення: інноваційна економіка регіону — це економіка, що ґрунтується на використанні нових ефективних технологічних розробок інноваційно-ресурсного потенціалу території і їх практичного застосування.

З позицій відкритої системи, інноваційна економіка регіону — це економіка, здатна до постійного оновлення продукції шляхом впровадження інновацій і яка легко адаптується до внутрішніх і зовнішніх умов, що змінюються. На нашу думку, інноваційна економіка є стратегічним цільовим оріє-

нтиром розвитку регіональних соціально-економічних систем в процесі переходу від ресурсно-сировинної до інноваційної моделі розвитку.

Джерелами розвитку інноваційної економіки регіону виступають протиріччя:

- між обмеженими ресурсами регіону і нестримно зростаючими потребами суспільства, пошуком можливостей їх задоволення;
- між потенціалом фундаментальної і галузевої науки і слабким рівнем впровадження отриманих наукових результатів в практичну діяльність;
- між розвитком регіону, викликаного інноваційними, демографічними, економічними, екологічними, соціальними чинниками і інноваційною трансформацією тих ресурсів, які має регіон;
- між розвитком галузей економіки регіону і розвитком комплексу галузей інфраструктури;
- між механізмом формування і розподілу фінансових ресурсів і муніципальних утворень [5, с. 37].

Протиріччя детермінують перехід до нової моделі управління економікою регіону, спрямованої на отримання якісно нового результату внаслідок управлінських дій у соціально-економічній сфері.

Реалізація механізму розвитку інноваційного потенціалу забезпечується за рахунок розробки комплексу теоретичних, методологічних і управлінських підходів до вирішення даної проблеми. Однією з основних ознак соціально-економічної системи регіону виступає цілісність — як пропорційне поєднання різних галузей, формування стійких внутрішньорегіональних і міжрегіональних виробничих і технологічних зв'язків, життєвого устрою людей з урахуванням їх звичаїв і традицій. Комплексність регіональної соціально-економічної системи означає збалансованість, пропорційний розвиток продуктивних сил регіональної системи і здійснення розширеного відтворення на основі наявних ресурсів. Керованість забезпечує координацію усіх елементів регіональної системи: матеріального і нематеріального виробництва, інфраструктури, трудових ресурсів, природно-ресурсного потенціалу, а також різних зв'язків — торгових, фінансових, соціальних, екологічних.

Отже, комплексність і цілісність служать передумовами для відособлення регіональної соціально-економічної системи, де здійснюється процес відтворення. Внаслідок зазначеного, формується самостійність регіональних соціально-економічних систем.

Соціально-економічний підхід до управління розвитком інноваційного потенціалу, при його певній теоретичній розробленості не був реалізований на практиці. Про це свідчать сучасні тенденції багатьох регіонів, а саме: високий промисловий потенціал поєднується з низькими показниками рівня життя населення і нерозвиненістю соціальної сфери. У зв'язку з цим виникає необхідність посиленої уваги саме до соціально-економічного підходу для розвитку регіону, який стає усе більш значимим в умовах становлення ринкової організації господарства.

Механізм управління передбачає застосування відповідного набору організаційних та економічних важелів, котрі, з однієї сторони, визначають можливості органів місцевого самоврядування у формуванні напрямів та пріоритетів регіонального розвитку, а з іншої — забезпечують ефективність управління та регіонального регулювання інноваційної діяльності. Дієвість застосування відповідних важелів залежатиме від того, наскільки чітко та професійно будуть розподілені повноваження між окремими виконавцями та учасниками інноваційних процесів у регіоні.

Сучасна модель розвитку інноваційного потенціалу включає як стратегічні, так і оперативні завдання управління, планування, організації та контролю інноваційних процесів в регіоні в контексті стійкого розвитку, орієнтованого

на якісну зміну. В той же час, необхідно ще раз підкреслити, що за своєю суттю державне управління інноваціями відрізняється від процесів схвалення рішень в інших сферах тим, що інноваційні рішення не є рутинними.

Розвиток інноваційного потенціалу пов'язаний із застосуванням цілого комплексу соціальних технологій та інструментів, покликаних знизити невизначеність та ризикованість інноваційної діяльності. Побудова цілісної концепції управління інноваційними процесами та ефективного механізму регулювання інноваційної діяльності в регіоні потребує охоплення всієї сукупності складових системи забезпечення інноваційного розвитку, що мають бути враховані при реалізації виваженої державної регіональної інноваційної політики. Окреслені компоненти визначатимуть потенційні можливості розвитку інноваційної сфери регіону та сприятимуть послідовному впровадженню інновацій на відповідних територіях. В той же час необхідно зазначити, що механізм регулювання інноваційної діяльності повинен формуватися із врахуванням специфічних особливостей розвитку відповідних територій та передбачати універсалізацію і диверсифікацію заходів та інструментів реалізації державної регіональної інноваційної політики.

Серед найважливіших принципів, які стосуються результативної складової інноваційного процесу є цілеспрямованість, якість перспективного планування, характер схвалення рішень, чіткість структурно-функціонального розподілу між суб'єктами інноваційної діяльності, ефективність моніторингу інноваційного процесу. Розвиток інноваційного середовища регіону в домінуючому ступені пов'язаний зі зниженням бюрократичних бар'єрів, розвитком системи соціального партнерства, у тому числі і державно-приватного, формуванням структур та системи горизонтальних зв'язків з низькою мірою централізації і можливостями суб'єктного управління.

Оскільки інноваційна підсистема функціонує в регіональній економіці спільно з іншими, то для вивчення відтворювальної діяльності територій повинна бути розроблена і реалізована відповідна технологія, що включає методи і прийоми пізнання, послідовність обчислювальних операцій, використання сукупності запропонованих індикаторів і виділених соціально-економічних показників.

Для вирішення цієї проблеми необхідно розробити методику, що включає бальну оцінку показників, обґрунтування коефіцієнтів, інтегральну оцінку інноваційних ресурсів, з розрахунком характеристик використання наявних об'єктивних можливостей як в динаміці по тому або іншому регіону, так і в статичній — за останній рік за регіонами. При цьому, за вартісними характеристиками, несумірними в динаміці внаслідок впливу цінового чинника, здійснюється коригування (з урахуванням інфляційних характеристик) внутрішніх витрат на дослідження і розробки, витрат на технологічні інновації, обсягів інноваційної продукції.

Нині оцінка ефективності економічної діяльності (на національному та регіональному рівнях) здійснюється на основі одного або декількох приватних показників, передусім, продуктивності живої праці. Крім того, аналізуються рівні фондодідачі (використання матеріально-технічної бази), інвестиційної віддачі (з позицій продуктивності капітальних вкладень) та інші. Вихід з цієї ситуації полягає в пошуку механізму, що дозволяє порівняти різноякісні чинники відтворювального процесу (зайняті в економіці, основні фонди, інвестиції в основний капітал, інноваційні можливості) в порівняльному бальному або вартісному вираженні.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження необхідно відзначити, що багатопланова та складна проблема формування механізмів державного управління розвитком інноваційного потенціалу

регіонів повинна здійснюватися у рамках наступних етапів. На першому етапі здійснюється ситуаційно-трансформаційний аналіз інноваційного потенціалу регіонів, як в цілому, так і за базисними підсистемами, що включають довкілля, соціальне і споживче, інституціональне, інноваційне і інвестиційне, фінансово-бюджетне, виробниче та управлінське середовище.

Суть другого етапу полягає в моделюванні тимчасових тенденцій показників, що вивчаються, з прогнозом на найближчу перспективу, а також взаємозв'язків досліджуваних соціально-економічних показників розвитку регіонів. Третій етап визначається здійсненням порівняльної оцінки соціально-економічних показників розвитку регіонів на основі бального підходу і виміру вартісних характеристик в динаміці в постійних цінах останнього року дослідження. Четвертий етап розрахунків полягає в інтегральній порівняльній оцінці як інноваційних можливостей регіонів (визначуваних характеристиками інституціонального забезпечення, трудових і матеріальних ресурсів), так і інноваційних підсумків (патентних заявок, що включають подання, і видачу охоронних документів на винаходи і корисні моделі, передові виробничі технології та отриману інноваційну продукцію), з урахуванням значущості досліджуваних конкретних показників. Виходячи з цих розрахунків, здійснюється оцінка еластичності, тобто, сприйнятливості, інноваційної діяльності.

Відповідно, на п'ятому етапі моделюються залежності валового регіонального продукту від інноваційної складової, інвестицій в основний капітал та зайнятих в економіці, з дослідженням значущості кожного з аналізованих чинників.

Література:

1. Ганзюк С.М. Методика визначення пріоритетних напрямів у контексті державної інноваційної політики / С.М. Ганзюк // Економіка та держава. — 2010. — № 11. — С. 69—70.
2. Гладинець Н.Ю. Підходи до формування стратегії інноваційного розвитку регіону / Н.Ю. Гладинець // Економіка. — 2009. — № 8 (99). — С. 88—91.
3. Жихор О.В. Оцінка потенціалу інноваційного розвитку регіону / О.В. Жихор, Т.К. Куценко // Науковий вісник НЛТУ України. — 2011. — № 3. — С. 52—58.
4. Кравчук В.В. Розвиток інноваційної діяльності як інструменту підвищення конкурентоспроможності регіону / В.В. Кравчук, В.М. Гринчук // Проблеми науки. — 2012. — № 11. — С. 21—27.
5. Равлюк В.В. Державна підтримка здійснення інноваційної діяльності на регіональному рівні / В.В. Равлюк // Інвестиції: практика та досвід. — 2010. — № 1. — С. 37—38.

References:

1. Hanzhuk, S.M. (2010), "Methodology of determination of priority directions is in the context of public innovative policy", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 11, pp. 69-70.
2. Hladynets, N.Yu. (2009), "Going near forming of strategy of innovative region's development", *Ekonomika*, vol. 8 (99), pp. 88—91.
3. Zhykhor, O.V. and Kutsenko, T.K. (2011), "Estimation of potential of innovative development of region", *Naukovy visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 3, pp. 52—58.
4. Kravchuk, V.V. and Hrynychuk, V.M. (2012), "Development of innovative activity as an instrument of increase of region's competitiveness", *Problemy nauky*, vol. 11, pp. 21—27.
5. Ravliuk, V.V. (2010), "State support of realization of innovative activity at regional level", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 1, pp. 37—38.

Стаття надійшла до редакції 18.10.2013 р.